

18 December 1767

**Fr. Ang. Delinquenters Afstraffelse,
som uden foregaaende Aarsag, alene for at gjøre en Ulykke og derved at
miste Livet, ombringe andre.**

Cancell. p. 163.

Se Pl. 31 Aug. 1813. 5 §. (*)

Gr. Da det, i Anledning af de nu paa nogen Tid saa ofte forøvede forsætlige Mord paa uskyldige Børn og andre, er bragt i Erfaring, at Fr. 7 Febr. 1749, som skierper Straffen for dem, der, uden nogen foregaaende Tvistighed eller dertil given Aarsag, begaae forsætlig Mord paa de dem i Møde kommende Personer, ikke saa fuldkommelig har opnaaet den derved intendede Hensigt; Ligesom Livsstraf ej heller synes saa aldeles at passe paa den Misdæder, der ønsker sig Døden og er kied af Livet, og af saadan Kiedsommelighed lader sig forlede til at begaae et forsætligt Mord paa en uskyldig Person; Saa bliver den, for slige melankolske og tungsindede Mennesker der dog ikke kan ansees at være berøvede Forstandens Brug (thi i saa Fald omgaaes der med dem efter 6 - 6 - 17 og 1 - 19 N 17 - 7), som begaae saadant forsætligt Mord, ved bemeldte Fr. fastsatte Dødsstraf forandret til en anden daglig og vedvarende Straf) Lidelse og Forhaanelse, som, efter Misdæderrens Gemyts-Beskaffenhed og Tænkemaade, eragtes Mere beqvem til at opnaae Straffens Hensigt, nemlig, Undersaaternes Sikkerhed og Roelighed.

Naar nogen saadan efterdags befindes med frie Forsæt og beraad Hue, uden nogen foregaaende dertil af den Dræbte given Aarsag eller Anledning, alene i Tanke at gjøre en Ulykke og derved at miste sit Liv, at have myrdet eller omkommet nogen mødende eller forekommende uskyldig Person, voxen Menneske eller Barn, da skal saadan grov Misdæder ikke strax miste Livet; men derimod, sig selv til velfortient Straf, og andre ligesindede til Skræk og Afskye, straffes paa følgende Maade, nemlig:

1.) Kagstryges og brændemærkes paa panden, og derefter hensættes til Arbeide i Jern paa Livstid, Mandfolkene i Rasphuset, saafremt og saalænge deres Kræfter det tillade, men ellers og siden i nærmeste Fæstning, og Qvindfolkene i Tugthuset, og der, som de meest udædiske, farligste og foragteligste blant alle uærlige Slaver og Misdædere, ej alene for sig selv vel forvares, men og daglig bruges, saavel, efter deres Kræfters Beskaffenhed, til det allerstærkeste og haardeste, som til det allerliderligske, haanligste og foragteligste Arbeide.

2.) Skal Misdæderen engang hvert Aar, paa den samme Dag, paa hvilken Mordet var forøvet (saafremt den ellers indfalder over 12 Uger, efterat den har første

Gang udstaaet sin Straf, thi i vidrig Fald udsættes det til næste Aar), fra Rasp- eller Tugthuset henbrings til det Sted, hvor det var forøvet; eller i Fald samme er for langt fraliggende, da til Byens offentlige Rettersted, og der atter kagstryges, eller pidskes med 27 Slag af 9 Riis. (Nøiere bestemt ved Pl. 20 Apr. 1770 **).

3.) Fra Fængsellet eller Tugt- og Rasphuset til Retter-Stedet eller det Sted, hvor Mordet var forøvet, og tilbage igien, skal Misdæderen, til desto større Forhaanelse, føres paa Natmandens Sluffe, i gemene og de i Fængselet eller Rasp- og Tugthuset brugte daglige Klæder, uden Hat eller Hue, med blottet Hoved, Strikke om Halsen og sammenbundne Hænder.

4.) Naar de i Fæstningen, Rasp- eller Tugthuset ved Døden afgaae, skal deres Legeme ved Natmandens Folk henføres til Retterstedet, og Hovedet samt Haanden der afhugges, og Kroppen derefter lægges paa Steile, men Haand og Hovedet sættes paa en Stage (+).

() I Følge Resol. 14 Apr. 1812 skal alle Sager, hvori der fældes Dom til Straf efter Fr. 18 Dec. 1767, forinden den ergangne Dom exequeres, nærmere forelægges Kongen.*

(**) Og Rescr. 19 Jul. 1780.

(+) Cfr. Rescr. 30 Sept. 1778.

20 April 1770.

**Pl. At. Bekostningerne paa Executionen over de Delinqventer
(i Danmark),**

som efter Fr. 18 Dec. 1767 aarlig skal kagstryges, skal erstattes fra det Sted eller Amt, hvor Misgierningen er begaaet.

[Cancel.] p. 106.

Gr. Paa de fleste Steder i Danmark haves ikke saadanne Tugt- eller Rasphuse, hvor slige Delinqventer kan hensættes til Arbeide i Jern paa Livstid, efterat de, i Følge Fr. 18 Dec. 1767, første Gang have udstaaet deres Straf, med at kagstryges og brændmærkes paa Panden; Hvorfore de og maae føres til Tugthuset i Kiøbenhavn, for der at sættes til Arbeide i Rasphuset; Men det vilde foraarsage anseelige Bekostninger, om slige Delinqventer skulle føres derfra til det Sted, hvor Mordet var forøvet, for, i Følge bemeldte Frs 2 §, at udstaae den aarlige Straf med at kagstryges.

De Delinqventer, som, efterat de 1ste Gang have udstaaet den i forberørte Fr. dicteerte Straf, med at kagstryges og brændemærkes, blive henbragte til Arbeide i Rasphuset paa Christianshavn, skal, paa det Offentlige Rettersted i Kiøbenhavn, efter forbemeldte 2 §, Hvert Aar paa den samme Dag, som Mordet var forøvet, kagstryges; Til hvilken Ende Byefogden i Kiøbenhavn, naar Vedkommende det af ham forlange, skal foranstalte saadan Execution iværksat; men den derpaa gaaende Bekostning skal erstattes fra det Sted eller Amt, hvor Misgierningen er begaaet, og paa samme Maade, som andre Delinqvent-Omkostninger, udredes; Hvorfore og vedkommende Øvrighed, naar fra Børnehuset, eller dem, som dertil gjøre Udlægget, indleveres Regning over Beløbet, uvægerlig skal give Anviisning til Betalingens prompte Erlæggelse.

Hvofor denne grusomhed ?

Af Martin Henriksen

” I maj 1735 byggede Kalundborgs borgere efter anvisning fra skarpretter Christian Ernst Puhan to bål ved landevejen uden for Kalundborg. De godt 100 borgere i byen slog kreds om bålene og med hele byen og oplandet som tilskuere brændte skarpreteren på det ene bål en hoppe. På det andet brændte han den tidligere ridefoged Hans Møller, som havde bedrevet sodomi med hoppen. Ved sær kongelig nåde havde Hans Møller fået lov til at få hugget hovedet af før han blev brændt. I september samme år var Christian Puhan igen i Kalundborg. Denne gang for at hænge de tre tyve, Anders, Mikkell og Hans, alle natmænd. *) I december 1740 var byen atter samlet på retterstedet for at se mester Puhan hugge hovedet af barnemordersken Kirsten Madsdatter. Hendes afhuggede hoved spiddede han bagefter på en stage, som opstilledes på retterstedet til skræk og advarsel for ligesindede.

Kalundborg var ikke enestående med disse henrettelser. I første halvdel af 1700-tallet brændte også andre retterbål rundt om i landet, der rejstes galger til tyve, og stager med barnemorderskers hoveder opsattes.

Dette blodige straffesystem var båret af et kompleks af forestillinger. Lovene og straffene for deres overtrædelse ansås for at være indstiftede af Gud, som ville straffe landet, hvis ikke den kristne stat efterlevede dem. Henrettelserne udtrykte samtidig de dødsdømtes udsoning med Gud og kunne udvikle sig til bevægende religiøse ceremonier. Næsten hver forbrydelse havde sine egne særlige straffe, som ved siden af det religiøse indhold udtrykte en fysisk uærliggørelse af forbryderen. Også den døde krop vanæredes i forskellige grader. Ærestabet hang igen sammen med den erhvervs-betingede uærlighed hos dem, som udførte straffene, bødlerne og natmændene. ”

Ovenstående er citat fra Tyge Kroghs afhandling fra 2000: "Oplysningstiden og det magiske", udgivet på Samleren.

Jeg har i nogen tid transskriberet gamle forordninger, m.v., herunder fra 1700-tallets retspleje. Det var grusomme ting der foregik. Centralt var smerte og vanære. Vanære både i de sidste stunder og efter døden. Ledetråden var religionen, særlig den ortodokse lutherske. Det var vigtigt at samfundet undgik Guds vrede og grusomme hævn. Når Hans Møller og hoppen blev brændt, var det for at fjerne alle rester af dem fra jordens overflade – som man i 1600-tallet gjorde med de kvinder der blev brændte på bålene. Gjorde man ikke det – ja se hvad der skete med byerne Sodoma og Gomora i det gamle testamente.

Hans Møller (og hoppen) havde gjort sig skyldig i sodomi (kønslig omgang) det vil sige forbrydelse mod naturen. Homoseksualitet var placeret i samme kategori. Disse straffe skulle gøre indtryk og udtrykte således en generel præventiv tanke – *det sker der med dem der gør sådan!*

En særlig gruppe, var det man kaldte **grove mordere**. De fik en særlig grusom og vanærende behandling. Flest i denne kategori, var drab på spædbørn. En anden kategori var **grundløse mord**. Det betød, at en person uden videre dræbte en person, typisk et barn.

Nu kunne man jo heller ikke uden videre ekspedere sådanne væk, uden at tage vare på at den pågældende erkendte sin store synd. Han skulde beredes til døden.

I Kirkeritualet fra 1685 var nøje fastsat, hvilke pligter præsterne havde ved en henrettelse:

IV Art.) Om Fanger og Misdædere.

*(Nøiere bestemt v. Fr. 13 Mart. 1761 *). Forandr« v.*

Rescr. 22 Apr. 1768.

Præsterne skal nogle Gange besøge de Fangne og Misdædere, som sidde paa deres Liv i Fængsel for deres begangne Synder, førend de meddele dem Sacramentet, paa det de med en god og christelig Beredelse kan annamme det. De skal for alle Ting flittig formane dem til Sandheds rette Bekiendelse, at de ikke undsee sig for Verden og qvæle Synden hos sig selv, hvormed de lægge Synd paa Synd og opvække Gud til større Hævn og Vrede over sig, dersom de forhærde sig imod Gud og give Satan Rum hos dem, i det de imodstaae Sandhed og tale Løgn; Men at de aabenbarligen vedstaae deres Forseelse og give Gud Ære, paa det de ikke skal besvære deres Samvittigheder i den og saaledes rykkes bort herfra i deres Sinds modvillige Forhærdelse. Dernæst skal de formane dem til en sand og retskaffen Anger og Ruelse over deres begangne Misgierninger, m. v. (efter den her anførte Forskrift).

Naar de ere dømte, skal Præsten tit og ofte besøge dem, og med al Fliid drive derpaa, at de nu alvorligen afbede hos Gud deres begangne grove Synd og Forseelse, og med en fri Villie undergive sig den afsagte Dom, den de med al

Rette have fortient, m. v. Siden, om de det begiere og sig dertil christelig berede, betienes de med Sacramentet, førend de henrettes, med lige Ceremonier, som tilforn hos de Syge er ommeldt, og bliver Præsten fremdeles hos dem, at trøste dem, synge, læse og bede med dem; men saafremt de bevise sig halsstarrige, blive de ikke annammede dertil, men befales Gud, at han for sin uendelige Barmhjertigheds Skyld vil virke en kraftig Omvendelse og Bodfærdighed hos dem, at de ikke maatte bortdøe i deres Halstarrighed, men ved Guds Aands Kraft endnu komme til Sandheds Bekiendelse og døe salig.

Selve henrettelsen var offentlig og lagt an på en følelsesmæssig stærk oplevelse. Tyge Krogh gengiver det ritual den dømte delinkvent skulle igennem:

” *Det skulle foregå sådan, at delinkventen knælede foran præsten og først „med lydelig Røst” oplæste sin trosbekendelse, hvorefter han eller hun skulle svare ja til følgende spørgsmål, som præsten stillede ham:*

„Er dette eders faste Tro og Bekiendelse, om Gud i hvilken I agter at ende eders Liv her i Verden?

Troer I da, at I er en grov Synder, og i mange Maader højligen har fortørnet eders gode Gud, men særdelis med denne eders store Synd, hvorfor I nu skal lide. Bekiender og rund ud, at I haver fortient Døden derfor, og at I fortryder det inderlig af eders Hierte?

Troer I og saa, at I for Christi Skyld har fundet Naade hos eders Gud, for den og alle andre eders Synder, og at denne Død skal være eder en Indgang til det ævige Liv?

Har I og af Hiertet forlat alle og enhver, som eder kan have gjort noget imod, saa at I bær ingen Had eller Vrede i eders Hierte, hverken imod Øvrigheden, som paa sit Embeds Vegne maa holde denne Ret over eder, ej heller over nogen anden, i hvo det og være kand, af eders Jevn-Christen og Næste?

Er I og i den Herris Jesu Navn fuldkommen bered at døe villig for eders begangne Synder?”

Efter dialogen skulle præsten lægge hånden på den knælende delinkvents hoved og i Guds navn give syndsforladelse. Herefter rejste delinkventen sig og præsten sang salmen 'Nu bede vi den helligånd'. Efter at denne salme var sunget færdig skulle præsten en sidste gang formane delinkventen at tænke på den kommende evige glæde i Himlen og opfordre ham eller hende til sammen med præsten at synge hele salmen „Jeg beder dig min Herre oc Gud”. Til slut skulle præsten velsigne delinkventen. ”

En vellykket seance fordrede stor medvirken fra den dømtes side. Han/hun deltog til tider ivrigt med egne viser og tekster som de læste op. Dette for yderligere at befæste deres hengivelse til Gud.

Fra Herstedøster kirkebog kan citeres:

1758. 14de December blev en Væver fra Frederiksberg paa Treppendal 5 Qange »kniebt« og derefter med Øxe afhugget Haand og Hoved, som med Kroppen blev lagt paa Stejle for sin begangne Synd, begangen mod en Dreng, han med en Øxe havde ihjelslaget. Samme Synder glædede os alle vedkommende ved sin exemplariske Devotion, Beredelse og Endeligt, da han endte sit sidste Livsminut med sin Frelsers Navn paa Læberne; hans Navn var Altenstein.

Ovenstående er et eksempel på en der havde begået grundløst mord. I løbet af 1700-tallet begyndte man at udforske denne type af drab og fandt frem til, at det var deprimerede personer, der for at undgå selvmord, lod det offentlige foretage aflivningen med mulighed for, at kunne få en kristelig beredelse. Ens sjæl havde jo ikke gode chancer, hvis man begik selvmord.

Myndighederne begyndte at sætte grænser for, hvor farverigt en henrettelse kunne blive og bestemte, at delinkventen skulle være iført simpel hovedbeklædning og køre i natmandens sluffe til retterstedet.

Endelig i 1767 suspendede man dødsstraffen for denne gruppe af grove mordere. Se ovenstående forordning.

Albertslund december 2007.

*) Se Tyge Krogh, Det store natmandskomplot, Samleren 2000. Den beskriver livet i Kalundborg omkring 1730. Kan anbefales.